

MERKEZİMİZDEN HABERLER

BÜYÜK KAYBIMIZ:

MEHMED ÇAVUŞOĞLU

DR. MÜJGÂN CUNBUR

Kayıplar, gidişlerinin kültürümüzde açtığı boşluklar ve yüreklerimizi yakan acılar üst üste geldi. Henüz sevgili ve aziz Dr. Emel Esin'in yokluğuna alışmamışken Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi bir değerli üyesini daha kaybetti. Bu sefer gelen sırasız bir ölümdü. Çünkü Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu Merkezimizin, sanırım, en genç üyelerinden biriydi. Bu hayat dolu, hareketli, coşkun, sevimli, konuşkan, sohbeti aranan insan, mütehasısları parmakla sayılacak kadar azalmış zor bir sahanın adamıydı. Divan edebiyatı, Çavuşoğlu'nun severek seçtiği, zevkine vararak işlediği, sevdirek, zevkle öğrettiği yetişmesi güç bir alandı. O, Türk edebiyatının bu uzun döneminde gerçekten söz sahibi bir ilim adamıydı. "Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu ve Dîvân Şiiri" başlıklı yazısında Tarihçi Yılmaz Öztuna, söze

"Mehmed Çavuşoğlu'nun bir trafik kazasında vefatı, kültür hayatımız için gerçek bir kayıptır. Çavuşoğlu, Ordu şehrine çok yakın Perşembe kazasının bir köyündendi ve köyüne defnedildi. Böyle bir köy çocuğu, doğrusu çetin bir ilim sahası seçti: Dîvân Şiiri..."

cümleleriyle başlıyor, daha sonra sözlerine şöyle devam ediyor:

"Mehmed Çavuşoğlu merhum, istisnalardan biri idi. Zaten bir milleti müşkilâta düştüğü sahalarda, istisnalar kurtarır. Doğrusu bir köy çocuğunun bu kadar ters bir sahada tam bir ihtisasa yükselmesi benim için, çok sevindirici bir olaydır."

Mehmed Çavuşoğlu, bir köy çocuğu olmaktan daima gurur duymuştur. 1936 yılında Ordu'nun Perşembe ilçesine bağlı Saray köyünde dünyaya gelen Çavuşoğlu, ilköğrenimini köyünde yapmıştır (1945). Ortaokula Ordu'da başlamış, liseyi Haydarpaşa Lisesi'nde tamamlamıştır (1956). Yükseköğrenimine İstanbul Hukuk Fakültesi'nde başlamış, ortaokulda duymağa başladığı edebiyat sevgisi ağır basınca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne yazılmıştır. Burada özellikle Divan Edebiyatı dersleri genç Çavuşoğlu'nu

kendine çekmiştir. Bölümden “*Yenişehirli Avnî Bey Divânı*” isimli lisans teziyle 1962 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü’nde Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan’ın asistanlığıyla akademik çalışmalarına başlamıştır. 1966 yılında “*Necâtî Bey Divânı’nın Tahlili ve Sistematik İndeksi*” konulu teziyle doktor ünvanını almıştır. 1970-1972 yıllarında İngiltere ve İskoçya’da ilmi araştırmalar yapmış, bir süre Prof. Walsh’in yanında çalışmıştır. Çavuşoğlu 1973’te “*Yahya Bey ve Yusuf Züleyha Mesnevisi*” adlı teziyle de doçent olmuştur.

Bu yıllar Çavuşoğlu’nun Divan Edebiyatı metinlerinin şerhi konusunda yetiştiği dönemdir. Yetişmesinde “O benim oğlumdur” diyecek kadar Çavuşoğlu’nu benimseyen Hocası Prof. Ali Nihad Tarlan’ın şüphesiz büyük rolü vardır. Ancak onun üzerinde, eski kültürümüz ve özellikle tasavvufila ilgili bahislerde geniş bilgi sahibi Mahir İz’in tesirinin de unutulmaması gerekir. Hattâ Mahir İz’in tesirinin daha eskiye, Hukuk Fakültesi’nde öğrenim gördüğü yıllara dayandığını Çavuşoğlu’ndan naklen Dr. Abdullah Uçman’ın “*Mehmed Çavuşoğlu İçin*” adlı yazısından öğreniyoruz. Dr. Uçman bu konuda şöyle diyor:

“...Hukuk kitaplarının sayfa boşlukları sabah akşam gidip geldiği Mahir Hoca’dan duyduğu şiir, mısra ve beyitlerle dolu imiş.”

ve Çavuşoğlu’nun hafızası hakkında şu cümlelerle sözlerine devam ediyor:

“Bugüne kadar tanıdığım en zeki ve hafızası en kuvvetli insanlardandı. Diyebilirim ki, şimdiye kadar onun hafızasına sahip başka birini tamamadım. Yıllar önce duyduğu bir şiir, bir menkıbe, bir mısra veya beyit hafızasına âdeta nakşolunmuştu.”

Bir süre sonra Prof. Tarlan emekli olur. Diğer birkaç hocanın ayrılması üzerine Divan Edebiyatı dersleri hemen tamamen Mehmed Çavuşoğlu’nun üzerinde kalır. Dr. Uçman bu dersler hakkındaki görüşlerini şu cümlelerle açıklıyor:

“Divan şiirinin bütün inceliklerini bilen Ali Nihad Hoca o kadar yükseklerde idi, öyle yorumlar yapıyordu ki talebenin onu anlayabilmesi mümkün değildi. Ali Nihad Bey, Günay Hanım (Kut) ve Âmil Bey (Çelebioğlu) fakülteden ayrıldıktan sonra divan edebiyatını öğretmek ve sevdirmek ona kalmıştı ve bu işi mükemmel şekilde o yapıyordu. Şahsen benim de sırf bir şeyler öğrenmek için meselâ “Şeyh Galib şerhleri” gibi bazı derslerine girdiğim Mehmed Ağabey, birden divan şiirinin inceliklerine vâkîf, bu şiiri severek okuyan ve okutan yegâne hoca durumuna gelmişti.”

Profesör Dr. Mehmed Çavuşoğlu

Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan emekli olmuştur. Hoca-öğrenci bağlantısı kopmamıştır. Ali Nihad Beyin ölümü üzerine mezar taşına hakkedilmek üzere manzum tarihi yine Çavuşoğlu düşürmüştür:

“Bu mevkide yatan bir âlem-i ma'nâdır ey zâir
Son üstâdı budur şerh-i mütûnun âlim-i şâir

Bu Terlan-ı fezâ-yı ma'rifet yani Alî-meşreb
Muvahhid ehl-i takvâ ârif-i fillâh idi nâdir

Nihad Beydir bu seksen yıllık ömründe tam altmış yıl
Verip tâ'lîm ü tadrise olurken ilmini nâşir

Erince ircîî emri dedi Allah'a eyvallah
Gelip Kırklar dedi târih mine'l-mahcûb ile'z-zâhir”

Tarlan'ın İçerenköy'ündeki kabir taşına bu tarihi Hoca'nın kendisinin düşürdüğünü, Çavuşoğlu Cemal Anadol'a şöyle anlatmıştır:

“Bildiginiz gibi, Hoca için bir tarih düşürmek istiyordum. Bunu yazmakta geç kalmış, bundan dolayı çok sıkılmışım. Bir gece Hoca rüyama girdi ve ‘Ne üzülüyorsun oğlum, ben söyleyeyim sen yaz’ dedi ve şu mısraları yazdırdı.

Tarlan Hoca'nın sözleri bitince ‘Aman Hocam, tutmadı’ demiştim ki, o bana, ‘İlâhî evlâd, bir de

Erince ircîî emri...

yaz, tamam olsun’ dedi. Heyecanla uyandım, ter içinde kalmışım. Unutmamak için kalemi kâğıdı elime aldım. Sonra kontrol ettim, baktım ki ebced hesabı tutuyor.”

Evete, Çavuşoğlu şiir de yazardı. Dr. Uçman bu hususta:

“Kendisi hece, aruz ve serbest tarzda, rahatça şiir yazabilen, ilhamı zengin, iyi bir şairdi ve edebiyatı da ortaokul sınırlarından başlayarak ciddi şekilde benimsemişti.” diyor.

Mehmed Çavuşoğlu 1982 yılında profesör, 1984'te Mimar Sinan Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı oldu. 1982 yılında Y.Ö.K. yasasının getirdiği şartlara uyararak bir yıl için Konya Selçuk Üniversitesi'ne gidişini de bu arada hatırlamak gerekir.

1983'te Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi asıl üyeliğine seçilmiştir. Bu merkezin Edebiyat Kolu Başkanı'ydı. 1984-1985 öğretim yılında göreve başladığı Mimar Sinan Üniversitesi'ndeki çalışmalarını Dr. Uçman şöyle anlatıyor:

“Başlangıçta ikimizden başka derse giren hoca yok gibiydi. Yeni kurulan yerlerin kaderi hep böyle idi, moralini hiçbir zaman bozmadı. Zamanla her şeyin düzeleceğine inanıyordu. Onunla kader birliği etmiştik. Beşiktaş'taki o tütün deposundan bozma binadaki bölüm odasında nice tatlı beraberliklerimiz oldu. Zamanla aramıza yeni arkadaşlar katıldı. Beraberce yemek yiyor, çaylar, kahveler içiyor, sohbetler yapıyor, derslere girip çıkıyor, âdeta bir aile gibi münasebetlerimizi sürdürüyorduk. Bir kez olsun sevdiklerini incitecek bir söz söylediğini hatırlamıyorum. Haksızlıklara, kasten yapılan hatalara kat'iyen tahammülü yoktu. Karşısındaki kim olursa olsun doğruyu söyler, hakkı müdafaa eder, bize de kendimizi ezdirmememizi söylerdi. İşte onun bu mücadeleci şahsiyeti sayesinde Mimar Sinan Üniversitesi bünyesinde hocasıyla talebesiyle ve diğer özellikleriyle nevi şahsına münhasır bir Türkoloji bölümü teşekkül etmiş bulunmaktadır. Birtakım meseleleri halletmek için devamlı sağa sola koşuşturup dururken bile yine Ali Tanyeri ile beraber divan hazırlamaktan, bazı konferanslar vermekten, çeşitli dergilere sahasıyla ilgili makaleler yazmaktan, bazı jüriye katılmaktan da geri kalmıyordu. O ne bitip tükenmez enerji idi... Şimdi düşünüyorum da, herhalde bitirilecek işlerini bir an önce bitirmek istiyormuş...”

Çavuşoğlu, Atatürk Kültür Merkezi'ndeki Edebiyat Bilim ve Uygulama Kolu çalışmalarına da aynı heyecanla başlamıştı. Ancak yayımlanacak divanların günümüz Türkçesine çevrilme işi, onu hem sıktı, hem de çalışmaların yavaşlamasına sebep oldu. Ancak bu çeviri işini gerçekten büyük bir vukufuyla yapabilecek ender kişilerden biri de kendisiydi. Ne yazık ki daha bir süre onun gibi yetişecek mütehassısları beklemek gerekecektir. Geçen sene altı aylık bir süre için Amerika'ya gitmişti. Dönüşünde çok önemli bir tasarımı da yanında getiriyordu. Divan edebiyatı lügatini bilgisayara verme işini heyecanla anlatıyor, hazırlanacak divanların artık matbaalarda değil, bilgisayarla yayımlanacağını söylüyordu. Öyle anlaşılıyor ki bu teşebbüs de daha başlangıçta kalmış, o da bildiklerini, kendinden öncekiler gibi kendiyile birlikte götürmüştür.

Öğrencilerinden biri Ali Budak, Çavuşoğlu'nun derslerini şöyle anlatıyor:

“İşinin ehli bir insan olduğu kadar çok kıymetli bir Hoca'ydı da Çavuşoğlu. Onun talebesi olmak şerefine ermiş olanlar, sanırım yaşadıkları sürece o günlerden kalma bir büyük hazı da beraberlerinde taşıyacaklardır. Tok ve pürüzsüz bir sese sahip olan Hoca, aruzu da çok iyi bildiği için yüzlerce divandan ince bir zevkle süzdüğü beyit ve gazelleri ders akışı içinde öyle güzel serpiştirdi ki... Onun şahane okuyuşuyla nağmelenen bu şiirler, yıllarca silinmemesine nakşolunurdu öğrencilerinin hafızasına... İstanbul Edebiyat'ta onun sayesinde Divan Edebiyatına ilgi duyan, Felsefe, Tarih, Psikoloji, Sosyoloji ve hattâ Filoloji gibi bölümlerden sırf onun dersini takip için Eski Türk Edebiyatı okuyanların sayısı her zaman büyük yekûn tutmuştur. Çünkü dersi estetik bir zevk haline getiren adamdı o.”

Öğrencilerinden Miyase İlknur ise, onun derslerinde ön sıralarda yer bulabilmek için arkadaşlarıyla nasıl çekiştiklerini, Çavuşoğlu'nun, ölümü üzerine yazdığı, bir makalede anlatmıştır. Yine Ali Budak makalesinde, konuyu iyi anlamadan ortaya çıkanlar için Muallim Naci'nin şu beytini daima tekrarladığını yazıyor:

“Atılma dur suhen-i ehl-i hâli anlamadan”

Kendisi de sohbeti, konferansları zevkle dinlenen bir “ehl-i suhen”di. Nedim üzerine verdiği bir konferansının, konunun ehli olmayan, hattâ daha hafif konulu konferansların sonunu beklemeden yarıda bırakıp çıkanlarca nasıl zevkle sonuna kadar dinlendiğinin şahidiyim.

11 Temmuz 1987 günü beklenmeyen bir trafik kazası Saruhanlı yolunda bu genç ilim adamını aramızdan ayırdı. Televizyon son haberlerinde işittiğim zaman bir an inanıp inanmamak arasında bocaladım. İstanbul'da Mimar Sinan Üniversitesinde yapılan törenden sonra Prof. Çavuşoğlu'nu memleketine götürüp doğduğu köyde toprağa verdiler. Sahasında bıraktığı boşluk ise kolayına doldurulamayacaktır. Kendisine Tanrı'dan rahmet, değerli eşine, yavrularına ve yakınlarına, öğrencilerine ve dostlarına baş sağlığı dilerim. Ancak ölüme de “Atılma dur suhen-i ehl-i hâli anlamadan” diyebilseydi, ne iyi olurdu, demekten de kendimi alamıyorum.

Mehmed Çavuşoğlu'nun Basılmış Kitapları

- Amrî Divanı*. Tenkitli baskı. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1979. 1 + 190 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2538)
- Divanlar Arasında*. İstanbul: 1981.
- Hayretî Divanı*. Tenkitli basım. İstanbul; Edebiyat Fakültesi, 1981. XXXI + 2 + 448 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2868)-M. Ali Tanyeri ile birlikte hazırlamıştır.
- Helâkî Divanı*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1982. 1 + 207 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2970).
- Necâtî Bey Divanından Seçmeler*. İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1973. 269 s. (Tercüman 1001 Temel Eser: 13).
- Necâtî Bey Divanının Tahlili*. İstanbul: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, 1971. VI + 296 s.
- Ulubadlı Hasan Destanı*. İstanbul: Çeltüt Matbaası, 1959. 48 s. (Milliyetçiler Derneği Neşriyatı: 8).
- Vasfî Divanı*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1980. 1 + 164 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2709).
- Yahyâ Bey Divanı*. Tenkitli basım. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1977. XVI + 646 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2233).
- Yahyâ Bey ve Divânından Örnekler*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1983. 291 s. (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 556, 1000 Temel Eser Dizisi: 100).
- Yahyâ Beyin Yusuf ve Zeliha Mesnevisi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi, 1979, XV + 192 s. (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 2435)

Basılmakta Olan Eserleri

- Hayâlî Bey Divânından Seçmeler
İshak Çelebi Divanı.

Hazırlamakta Olduğu Eserler

- Edirneli Emrî Divanı
Usûlî Divanı

Makalelerinden Bazıları

- Belgrad Şehr-engizi (Vardar Yeniceli Mehmed Hayretî'nin eseri hak.)
Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, sayı 2/3, 973/1974, s. 325-356.
- Beyit Derken, *Hisar*, cilt 16, sayı 150, Haziran 1976, s. 16-17.
- Bir Beyitin Çevresinde, *Hisar*, cilt 16, sayı 155, Kasım 1976, s. 14-15.
- Bir Zarif Adam (Kefeli Hüseyin Efendi), *Hisar*, cilt 17, sayı 159, Mart 1977, s. 12-13.
- Edebi Tartışma (Necâtî Bey Divanı hak.) *Çağrı*, cilt 9, sayı 85, Şubat 1965, s. 5-8.
- Edebiyat Öğretimi, *Millî Kültür Şurası I*, Ankara 23-27.10.1982, 1982, s. 219-221.
- Edith Ambros'un Neşrettiği Meâlî'nin Divanı Üzerinde Düşünceler, *Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, cilt 1, sayı 3, Eylül 1985, s. 801-824.
- Ey Gül! *Hisar*, cilt 16, sayı 154, Temmuz 1976, s. 14-15.
- Fâtiḥ Sultan Mehmed Devrine Kadar Osmanlı-Türk Edebi Mahsullerinde Muhtevanın Tekâmülü, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, cilt 11, sayı 2, Nisan 1982, s. 31-43.
- Galata'da Ayak Seyri, *Hisar*, cilt 17, sayı 163, Temmuz 1977, s. 8-9; cilt 17, sayı 165, Eylül 1977, s. 6-8.
- Hevâ-yı sûz u güdaz, *Hisar*, cilt 16, sayı 153, Eylül 1976, s. 12-13.
- Hocam Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan, *Karınca*, cilt 45, sayı 504, Aralık 1978, s. 22-23; *Türk Edebiyatı*, sayı 61, Kasım 1978, s. 17-20.
- Mazmûn, *Türk Dili*, cilt 48, sayı 388/389, Nisan/Mayıs 1984, s. 198-205.
- Onaltıncı Yüzyılda Yaşamış Bir Kadın Şair: Nisâyî, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 9, 1978, s. 405-416.
- Şehzâde Mustafa Mersiyeleri, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 12, 1981/1982, s. 641-686.
- Tahlil ve Tenkitler: Varka ve Gülşah, A Fourteenth Century Anatolian Turkish Mesnevi, Editör ve çev.: Grace Martin Smith (Yusuf-ı Meddah'ın eseri hak.) *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı 23, 1971/1979, s. 329-246.
- Tarık Buğra'nın Hikâyeleri, *Hisar*, cilt 5, sayı 85, Ağustos 1984, s. 20-21.
- Tasavvuf (Mahir İz'in eseri hak.) *Bilgi*, cilt 23, sayı 274, Mart 1970 s. 21-22.
- Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahyâ Beyin İstanbul Şehr-engizi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt 17, Ağustos 1969, s. 73-108.

- Tekrar gül, *Hisar*, cilt 16, sayı 152, Ağustos 1976, s. 16-17.
- Tevârüd, *Sanat ve Kültürde Kök*, cilt 1, sayı 2, Mart 1981, s. 8-9.
- Üç Kanatlı Kuşlar, *Hisar*, cilt 17, sayı 157, Ocak 1977, s. 13-14.
- Vech-i şebeh, *Hisar*, cilt 19, sayı 261, Temmuz 1979, s. 6-7.
- Yanlış Haberler (Zâtî hak.) *Hisar*, cilt 19, sayı 261, Temmuz 1979, s. 12-14.
- Yenişehirli Avni Bey ve Mir'at-i Cünûn, *Symposium*, cilt 4, sayı 1, 1965, s. 5-20.
- Yunus Emre (Sabahattin Eyüboğlu'nun eseri hak.) *Hisar*, cilt 11, sayı 93, Eylül 1971, s. 11-12.
- Zâtî'nin Letâyifi, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, cilt 18, Ağustos 1970, s. 25-51; cilt 22, 1977, s. 143-161 + 15.

Eser ve Makalelerini Tanıtmalardan Örnekler

- Gökyay, Orhan Şaik: Necatî Bey Divanı (Seçmeler). *Türk Dili*, cilt 28, sayı 263, Ağustos 1973, s. 289-295.
- Yüksel, Sedit: Taşlıcalı Dukakin-zâde Yahya Bey'in İstanbul Şehr-engizi, *Türk Dili*, cilt 24, sayı 237, Haziran 1971, s. 207-211.
- Yüksel, Sedit: Zâtî'nin Letâyifi, *Türk Dili*, cilt 24, sayı 237, Haziran 1971, s. 211-212.

Hakkında Çıkan Yazılardan Bazıları

- Anadol, Cemal: Tarlan'ın Ölümüne Tarih ve Çavuşoğlu, *Tercüman*, 18.7.1987, s. 8.
- Budak, Ali: Mehmet Çavuşoğlu'yu da Yitirdik!, *Tercüman*, 15.7.1987, s. 8.
- İlknur, Miyase: Mehmed Çavuşoğlu'nu Tanımak. *Zaman*, 24.7.1987, s. 7.
- Öztuna, Yılmaz: Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu ve Divan Şiiri, *Tercüman*, 18.7.1987, s. 6.
- Uçman, Dr. Abdullah: Mehmet Çavuşoğlu İçin, *Zaman*, 25.7.1987, s. 2.
- Yılmaz, Durali: Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu (Edebiyatımızı Bütünleyen Adam), *Tercüman*, 18.7.1987, s. 8.

YURTDIŐI ÇALIŐMALAR

Merkezimiz Başkanı Ord. Prof. Dr. Aydın SAYILI 29 Haziran 27 Temmuz 1987 tarihleri arasında Paris Londra'da incelemelerde bulundu. İlk Paris'te UNESCO Toplantısına katılan Sayın Sayılı, daha sonra Paris ve Londra kütüphanelerinde çalıŐmıŐ ve bu arada bilim adamları ile iliŐkiler kurarak Merkezimiz ve Erdem'in tanıtılması ile ilgili konuŐmalar yapmıştır.

Aslı Üyelerimizden Prof. Dr. Mübahat Türker-KÜYEL Helsinki'de 24-29 Ağustos 1987 günlerinde toplanan Société Internationale pour l'Etude de la Philosophie Médiévale toplantısına "*Sharâ'itu'l-Yakîn d'al-Fârâbi et Jumal al-Falsafa d'İbn Hindî*" adlı tebliği ile katılmıŐtır. Sayın Prof. Dr. Türker Küyel Merkezimiz ve Merkezimiz dergisi Erdem için yararlı bazı temaslarda da bulunmuŐtur.

